

2023

Проект співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проекту і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Фісуненко П. А.
 Науковий керівник
Кочегаров С. С.
 PhD-студент

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ УСПІШНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні останнім часом, чітко вказують на те, що напрямок визначено і постає головне питання – якими мають бути місце і роль України і українського бізнесу у Європейському Союзі. Україна є суто європейською державою і водночас суттєво відрізняється від усіх країн ЄС, що зумовлено як внутрішніми процесами, які відбуваються в Україні, так і зовнішніми факторами.

Україна має великий потенціал для подальшого розвитку, що зумовлено наявністю наступних факторів:

1) Значний природно-ресурсний потенціал (ПРП).

Сучасні дослідники виділяють такі складові природно-ресурсного потенціалу:

а) земельні ресурси (44,4% від загального обсягу ПРП України)

б) мінерально-сировинні ресурси (28,3%),;

в) водні ресурси (13,1%);

г) природно-рекреаційні ресурси (9,5%);

д) лісові ресурси (4,2%);

е) фауністичні ресурси (0,5%).

На території України знаходиться 5% природних ресурсів світу, понад 7 тис. розвіданих родовищ 94 видів корисних копалин: залізні та марганцеві руди, кухонна сіль, кам'яне вугілля, боксити, мідні руди, сірка, калійна сіль, ртуть, графіт, нафта, природний газ

[1], вартість яких за експертними оцінками сягає 7,5 трильйонів доларів США.

Підтверджені запаси літію в Україні є найбільшими в Європі. Країна також має реальну можливість вийти на світовий ринок з чистими та надчистими металами, такими як галій, індій, талій, свинець, олово» [2].

2) Високий рівень освіченості населення України у віковій категорії 25-69 років.

«Найпоширенішою є повна загальна та середня спеціальна (початкова вища) освіта – 62,8%. Вищу освіту (повну, базову та незакінчену) має майже кожен п'ятий українець – 18,8%.

Таким чином, станом на початок ХХІ ст. «рівень освіти населення в Україні є одним з найвищих серед країн Центральної та Східної Європи»» [3]

3) Розвинена ІТ галузь.

«За підсумками 2021 року українська ІТ-галузь зросла на 36% з \$5 млрд експорту до \$6,8 млрд, а кількість спеціалістів у той же час збільшилась з 244 тис. до 285 тис. Таким чином, за останні три роки галузь зросла більш ніж удвічі по експорту та більш ніж на 50% по кількості спеціалістів» [4].

Про високу адаптивність ІТ-індустрії свідчить і дослідження, проведене компанією-учасницею Кластера GlobalLogic. Згідно з їхніми даними, продуктивність українських ІТ-компаній під час воєнного стану становить 80-90% від довоєнного. Це відобразилося і на експортних показниках: ІТ стало єдиною сферою експорту, яка виросла попри повномасштабну війну. За минулий 2022 рік експортна виручка ІТ-послуг зросла на 5,85% і принесла економіці рекордні \$7,3 млрд» [5].

4) Український бізнес показав високу адаптивність до складних умов, що виникли після повномасштабного вторгнення РФ.

У перший місяць війни бізнес в Україні був практично паралізований, але станом на 2023 рік, 90% підприємств вже відновили свою діяльність, підтвердивши високу здатність українського бізнесу до гнучкості та адаптації навіть у таких вкрай важких умовах. При цьому за період від початку війни і до червня 2022 року 2,3 млн платників податків, які зареєстровані на

територіях ведення бойових дій або тимчасово окупованих територіях, сплатили податків, зборів та платежів на 278,1 млрд грн (Харківська, Херсонська, Запорізька області) [6].

Водночас євроінтеграція українського бізнесу під час входження в Європейський Союз, пов'язана з значними ризиками, які обумовлені, зокрема наступними чинниками:

1) Суттєва загроза поглинання українського ринку європейськими компаніями. При відкритті нового і досить об'ємного ринку європейські компанії мають вибір: налагоджувати в Україні своє виробництво шляхом розширення експорту капіталу в нашу країну, або просто збільшити експорт готової продукції, інвестувавши хіба що в логістику. Європі не бракує якісних продуктів і товарів, а додатковий ринок збуту допоможе європейським компаніям розвивати як і власний бізнес, так і економіку своєї країни. Саме тому для українських підприємств існує загроза втратити навіть внутрішній ринок, при цьому не досягнувши успіхів на європейському.

2) Загроза стати лише сировинним придатком для Європейського союзу. Україна досі має переважно сировинний експорт, що є стримуючим фактором у розвитку економіки.

3) Кардинальні зміни у правовому та регуляторному полі діяльності українського бізнесу, яке буде повністю адаптоване до діючих в ЄС норм і правил. При цьому, суттєві економічні та політичні питання будуть вирішуватися на рівні ЄС.

Існує також низка інших ризиків, таких як: втрата конкурентоспроможності певних галузей; квотування певних видів товарів і послуг; складність переходу на європейський рівень цін, який призводить до різкого подорожчання товарів першої необхідності; проблема міграції та відтоку кваліфікованих кадрів, тощо.

Крім того, суттєвим фактором, який значно ускладнює євроінтеграційні процеси, є те, що Україна зазнала значних збитків і руйнувань внаслідок агресії РФ.

За даними, які містяться у звіті KSE Institute, «за підсумками червня 2023 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завдана інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення росії, оцінюється у \$150,5 млрд (за вартістю заміщення). У загальному

обсязі прямих збитків найбільшу частку складають втрати житлового фонду - \$55,9 млрд,

На другому місці за сумою збитків сфера інфраструктури (транспортна інфраструктура, дорожнє господарство, залізнична інфраструктура, а також авіаційна галузь та портова галузь) - \$36.6 млрд. З початку бойових дій в Україні були пошкоджені 19 аеропортів і цивільних аеродромів, щонайменше 126 залізничних вокзалів і станцій.

Втрати активів бізнесу оцінюються на рівні \$11,4 млрд. Від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 426 великих й середніх приватних підприємств та держкомпаній. Кількість зруйнованих підприємств може бути суттєво вищою, оскільки наразі немає інформації про об'єкти на тимчасово окупованих територіях» [7]. Агентство Bloomberg, посилаючись на розрахунки Світового банку, повідомляє, що «Світовий банк збільшив свою оцінку потреб України у коштах на відновлення та реконструкцію щонайменше до 411 мільярдів доларів» .

Слід зазначити, що за всю історію ЄС, жодна з країн не входила до її складу в таких умовах.

З огляду на вищенаведене, постає важливе питання інституційного забезпечення економічної безпеки як держави, так і українського бізнесу, а також підприємства як його складової.

Останнім часом українські науковці почали приділяти увагу цьому питанню, зокрема у своїй статті Артеменко Л.П. зазначає: «Фундаментальною основою економічного розвитку держави є економічна безпека. Економічна безпека – це такий стан національної економіки, за якого забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. Управління економічною держави – це система організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави» [8]. На нашу думку, серед усіх складових забезпечення економічної безпеки, особливу увагу треба приділяти інституційному забезпеченню і використовувати при цьому європейський досвід.

2023

Основні теоретичні підходи до сутності економічної безпеки і механізму її інституційного забезпечення висвітлені в наукових працях таких провідних вітчизняних вчених, як А.С. Гальчинський, П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін, В.М. Геєць, С.І. Кіреєва, Ю.К. Зайцев, В. Андрійчук, В. Мунтіян, І. Проценко і ін.

Сутність економічної безпеки полягає в тому, що вона є базою для будь-яких інших напрямків, проявів та відгалужень безпеки держави, завдяки знанням цього відгалуження також можна передбачити наслідки зовнішніх або внутрішніх діянь з метою зменшення їх можливого негативного або збільшення позитивного впливу на розвиток держави. Важливо зазначити, що економічна безпека держави являє собою комплексну систему, яка сама по собі теж має багато відгалужень (напрямків): сировинно-ресурсна, енергетична, фінансова, технологічна, продовольча, соціальна, демографічна, екологічна та ін. [9].

Аналіз даних соціальних практик показує, що здавна найефективнішою суспільною практикою мінімізації небезпек є інституціоналізація суспільства як процес створення стійких форм суспільних комунікацій і розподілу суспільних ресурсів з метою регулювання суспільного життя. Нині завдання полягає в тому, щоб створити умови для якісного вдосконалення і структурно-функціональної оптимізації наявної нині системи управління економічною безпекою держави. Крім того, в сучасних умовах посилюється потреба інституціоналізації управління економічною безпекою держави через створення нових інститутів, модернізацію діючих, створення нового інституційного середовища для всіх факторів економічної безпеки, де важлива роль повинна відводитися функції контролю та нагляду за основними її суб'єктами [10].

Резюмуючи викладене вище, можна зробити висновок, що інституційним забезпеченням економічної безпеки держави є сукупність відповідних органів і організацій, законодавчих та нормативних актів, методів та механізмів управління економікою, які держава застосовує з метою забезпечення економічної безпеки. Інституціоналізація в сучасних реаліях є основним механізмом та інструментом побудови і ефективного функціонування економічної безпеки. Наочним прикладом інституційного забезпечення

економічної безпеки є саме Європейський Союз, у якому створено усі перелічені вище елементи інституційного управління економікою, причому ця система постійно удосконалюється і трансформується, а питання економічної безпеки є одним з головних у політиці ЄС.

Про це свідчить те, що 20 червня 2023 Європейська комісія та Верховний представник ЄС опублікували Спільне повідомлення про Європейську стратегію економічної безпеки. Це Спільне повідомлення зосереджено на мінімізації ризиків, пов'язаних з певними економічними потоками в контексті зростання геополітичної напруженості та прискорених технологічних змін, зберігаючи при цьому максимальні рівні відкритості економіки та динамізму. Заходи щодо економічної безпеки керуватимуться фундаментальними принципами пропорційності та точності.

Успішна євроінтеграція українського бізнесу можлива за умови побудови і функціонування в Україні дієвої системи інституційного управління економікою, яка буде в змозі вирішувати і регулювати усі питання економічної безпеки на усіх рівнях від держави до окремого підприємства, у тому числі лобіювати інтереси національної економіки на міжнародному рівні, і в той же час буде позбавлена певних вад, які притаманні існуючій системі державного управління, таких, як бюрократизм, корупція та недосконалість нормативно-правової бази.

Імплементация інституційного забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях, з ефективним використанням наявного в Україні потенціалу, дозволить Україні і українському бізнесу подолати усі труднощі, зумовлені військовою агресією РФ, відновити зруйноване і зайняти гідне місце серед європейських держав.

Список використаної літератури:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. 2-ге вид., випр. Кіровоград : КОД. 2010. 80 с.
2. Джеймс Брук. Стисло і зрозуміло: Рідкоземельні метали та великі можливості України. NV БІЗНЕС. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/litii-i-inshi-ridkozemelni-metali->

vidobutok-v-ukrajini-wi-fi-v-intersiti-novini-ukrajini-50142693.html

(дата звернення 04.12.2023).

3. Шевчук П.Є., Швидка Г.Ю. Прогноз рівня освіти населення України до 2050 р.. Демографічні процеси та тенденції. Демографія та соціальна економіка. 2006. С. 85-96.

4. Маліч Ю. Ukraine IT Report 2021. IT Ukraine Association. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1LujaT9pHEGhgprRojfnlZgQikkyiIlbE/view> (дата звернення 01.12.2023).

5. Возняк Я. Чому ІТ-галузь може бути драйвером післявоєнного відновлення економіки України? Економічна правда. URL:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2023/09/1/703835/> (дата звернення 30.11.2023).

6. Марченко С. Адаптивність українського бізнесу, що наближає нашу перемогу. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/19/700278/> (дата звернення 30.11.2023).

7. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд . Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-cherhvnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/> (дата звернення 30.11.2023).

8. Дьяченко О.А., Артеменко Л.П. Економічна безпека інноваційно-орієнтованих підприємств в умовах євроінтеграції.

Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2010. № 12. С. 173-180 .

9. Матвійчук І.О. Інституціоналізація управління економічною безпекою держави. *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 2. С. 131-141.

10. Ткач А.А. Институционализация глобального экономического развития. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1(1). С.398–403.